

Border zone policies in Iran Case study: Mirjaveh border point with Pakistan

ABSTRACT

The benefiting of the residents of the border areas from the appropriate facilities will lead to sustainable security and the lack of suitable conditions for the border residents will face the residents of the interior areas of the country with security threats. One of the most important border points in eastern Iran is the Mirjaveh border. The present study tries to evaluate the border security policies of the Islamic Republic of Iran in this area through field and documentary studies. Using the theory of the Copenhagen School, this article tries to answer this question: "what are the problems of border control policies at the Mirjaveh border point with Pakistan and how it can lead to lasting security in the eastern regions, especially in the city of Mirjaveh?". The findings of this article show that border control policies in Iran have mainly had hardware effects. The findings also show that the economic, social and cultural situation at this border point is lower than the national average, and this policy- making approach does not solve problems and even in some cases exacerbates insecurity in the region.

ARTICLE INFO

Article Type

Research Article

Authors

¹Shahrooz Shariati. Ph.D. *

²Rahim Sabeghinejad

¹Associate Professor,

Department of Political
Science, Tarbiat Modares
University, Tehran, Iran.

²Student of Political Science,
Tarbiat Modares University,
Tehran, Iran.

Correspondence*:

Department of Political
Science, Tarbiat Modares
University, Tehran, Iran.

Email: shariati@modares.ac.ir

Article History

Received: 13 November 2021.

Accepted: 23 February 2022.

Keywords: Security, Border Policy, Iran, Pakistan, Mirjaveh, Copenhagen School.

آسیب‌شناسی سیاست‌های واپایش مرزی در ایران؛ مطالعه موردی: نقطه مرزی میرجاوه

شهرزاد شریعتی* Ph.D.

دانشیار گروه علوم سیاسی دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

رحیم سابقی نژاد

دانشجوی دکتری علوم سیاسی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

چکیده

بهره‌مندی شهروندان ساکن در مناطق مرزی از امکانات مناسب دارای پیامدهای مختلف سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی است که موجب ایجاد امنیت پایدار می‌شود و نبود این شرایط، مرز نشینان و حتی دیگر ساکنان مناطق داخلی کشور را با تهدیدات امنیتی مواجه می‌کند. یکی از نقاط مرزی مهم شرق ایران، مرز میرجاوه است که پژوهش حاضر با روش مطالعات میدانی (مصاحبه) و اسنادی و اطلاعات حاصل از تحلیل محتوای اظهارات تصمیم‌گیران و نمایندگان ادوار میرجاوه در مجلس شورای اسلامی، کوشیده است چگونگی سیاست‌گذاری‌های امنیت مرزی جمهوری اسلامی ایران را در این نقطه آسیب‌شناسی کند. مقاله با بهره‌گیری از آموزه‌های نظری مکتب امنیتی کپنهاگ می‌کوشد به این پرسش پاسخ دهد که سیاست‌های واپایش (کنترل) مرزی جمهوری اسلامی ایران در نقطه مرزی میرجاوه با کشور پاکستان دچار چه آسیب‌هایی است و چگونه می‌تواند موجب امنیت پایدار در مناطق شرقی و به ویژه شهرستان میرجاوه شود. یافته‌های این مقاله نشان می‌دهد که سیاست‌گذاری‌های واپایش مرزی عمدتاً جلوه‌های سخت‌افزاری داشته است و سیاست‌گذاری‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در این نقطه مرزی به گونه‌ای معنادار پایین‌تر از میانگین کشوری است و این شیوه سیاست‌گذاری عدم حل معضلات امنیتی و در مواردی تشدید مشکلات امنیتی منطقه مذکور را به همراه داشته است.

کلمات کلیدی: امنیت، سیاست‌گذاری مرزی، ایران، پاکستان،

میرجاوه، مکتب کپنهاگ.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۹/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۰۴

نویسنده مسئول: shariati@modares.ac.ir

مقدمه

نقاط مرزی افزون بر اینکه چهارچوب مشخصی برای کشورها ایجاد می‌کنند در عین حال، کار ویژه برقراری روابط با سایر کشورها و بازیگران به ویژه با همسایگان را نیز بر عهده دارند.

الگوهای مدیریتی مرزها، در کشورهای مختلف بسته به نوع سیاست‌ها و تحولات داخلی و خارجی، متفاوت است. در این میان تحولات ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیک در مدیریت مرزها تاثیرگذار است و هرگونه تحول در این چارچوب منطق جدیدی را پایه‌ریزی می‌کند. افزون بر این، هر کشوری شکل جغرافیایی مرزی خاص، جغرافیای انسانی و فرهنگی ویژه‌ای در مرزهای خود دارد و مدیریت و واپایش (کنترل) مرز را براساس اولویت‌های خود سنجیده و عملیاتی می‌کند. بنابراین، سیاست‌گذاری دولت‌ها برای مدیریت واپایش مرزی باید براساس مختصات داخلی (منطقه مرزی) و خارجی (تحولات کشور همسایه) کشورها باشد. در همین حال، مناطق مرزی جنوب شرق ایران با دارا بودن ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی فوق‌العاده اقتصادی، امنیتی، دسترسی، ارتباطات منطقه‌ای و بین‌المللی واجد کارکردهای تولید کننده قدرت در کشور است. در همین ارتباط آموزه‌های مکتب کپنهاگ ناظر بر این نکته است که امنیت زمانی تحقق می‌یابد که تمامی ابعاد آن مورد توجه باشد و در مدیریت مرز نباید تنها به جنبه نظامی اکتفا کرد؛ از سوی دیگر مناطق مرزی جنوب شرق ایران واجد مزیت‌های ژئوپلیتیکی مهمی برای کشور است که ایران را به‌عنوان وزنه‌ای در نظام بین‌المللی در قرن ۲۱ مطرح می‌کند [۱]. با این وجود، مسائل متعدد امنیت ملی ایران را در مرزهای شرقی خود با پاکستان به مخاطره انداخته است که گرایش مرز نشینان به وهابیت و تقویت تمایلات جدایی طلبانه، قاچاق مواد مخدر، انسان، کالا و سوخت از جمله این معضلات است و هرگونه کم‌توجهی به این تهدیدها منجر به تضعیف امنیت ملی خواهد بود. از سوی دیگر نیز ملاحظه می‌شود که با وجود اقداماتی همچون ساخت پاسگاه‌های متعدد بازرسی، ساخت موانع فیزیکی (۷۰۰ کیلومتر دیوار بتونی و سیم خاردار) برای انسداد مرزها، افزایش نیروهای مرزبانی، تجهیز خودروها، راهدارخانه‌ها، تجهیزات هوایی و ایجاد قرارگاه برای شرق کشور [۲]، احداث ۱۰۰ کیلومتر دیوار بتنی در مناطق مسکونی زابل و میرجاوه، احداث ۲۱۰ برجک دیده‌بانی، استقرار و نصب تعداد زیادی دوربین‌های مدار بسته، احداث ۴۸۰ کیلومتر کانال به عمق ۵ متر در مرزها، نصب ۱۴۰ برجک نگهبانی در دریاچه هامون [۳] و اقداماتی از جمله مسدود سازی کامل ۴۹۰ کیلومتر از مرز ایران با پاکستان [۴] این امکانات هنوز نتوانسته است در مقابل حجم آسیب‌های موجود در منطقه کافی باشد. بر این اساس مسئله اصلی

این پژوهش، آسیب‌شناسی سیاست‌گذاری دولت در منطقه مرزی میرجاوه خواهد بود تا نشان دهد چرا سیاست‌گذاری‌های موجود نتوانسته مسائل و مشکلات امنیتی در این نقطه مرزی را کاهش دهد.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های متعددی در حوزه شهرستان میرجاوه و در ارتباط با مسائل و چالش‌های موجود این نقطه مرزی از منظر مدیریت انتظامی، خشکسالی و به‌ویژه ارزیابی و چگونگی سطوح توسعه‌ای موجود در آن انجام شده است. البته ویژگی مشترک تمامی این نوع پژوهش‌ها در این است که هیچ کدام از آنها به آسیب‌شناسی و چرایی وجود چنین میزانی از چالش‌ها و مسائلی در زمینه‌های امنیتی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نپرداخته‌اند. در این چارچوب پودینه و دیگران (۱۳۹۹) در تحقیقی به ارزیابی «اثرات خشکسالی بر فعالیت‌ها و معیشت خانوارهای روستایی» در شهرستان میرجاوه پرداختند که نتایج این پژوهش نشان داد وقوع خشکسالی به ترتیب بیشترین اثر را بر پنج متغیر کاهش تولیدات کشاورزی، کاهش درآمد و پس‌انداز، افزایش مهاجرت روستایی، کاهش منابع آب و کاهش تنوع گیاهی و جانوری داشته است [۵]. رستمعلی زاده (۱۳۹۸) نیز در پژوهشی به «بررسی وضعیت توسعه پایدار نقاط شهری شهرستان‌های مرزی کشور» پرداخته است و نتایج این پژوهش نیز نشان می‌دهد، حدود ۳ درصد نقاط شهری شهرستان‌های مرزی کشور در وضعیت ناپایدار، ۴۲ درصد در وضعیت نسبتاً ناپایدار، ۵۳ درصد در وضعیت بینابین یا پایداری متوسط، حدود ۲ درصد در وضعیت نسبتاً پایدار قرار دارند. همچنین، نتایج این تحقیق نشان می‌دهند که در این مناطق وضعیت همه شاخص‌های جمعیتی-اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و کالبدی چندان مساعد نیست و غلبه اصلی به خصوص در شاخص‌های اقتصادی، زیست محیطی و دسترسی-کالبدی با دامنه‌های ناپایدار و نسبتاً پایدار است. تنها در شاخص اجتماعی-جمعیتی وضعیت تا حدودی مساعد بوده و اکثر شهرستان‌های مرزی در وضعیت متوسط توسعه پایدار قرار دارند [۶]. جعفریان (۱۳۹۳) در تحقیقی به «فرماندهی انتظامی و چالش‌های امنیتی در شهرهای مرزی؛ مطالعه موردی: شهر میرجاوه» به این نتایج رسیده که ضعف زیرساخت‌های توسعه و

محرومیت عمومی، جوانی جمعیت شهر میرجاوه، بیکاری گسترده بالغ بر ۲ برابر نرخ متوسط کشور، همگرایی درونی شهروندان، مرکز‌گرایی ساکنان در هر دو سوی مرز از دولت‌های متبوع خود و در نهایت عدم همکاری و اقدام کشور مقابل برای واپایش مرز، چالش‌های امنیتی و انتظامی جدی به همراه داشته که بازتاب‌های منفی آن در قالب کنش‌های هنجاری و ارزشی شهروندان ساکن در شهر میرجاوه قابل مشاهده است [۷]. کریم زاده و دیگران (۱۳۹۷) در مطالعه‌ای به «ارزیابی میزان توسعه یافتگی شهرستان‌های استان سیستان و بلوچستان به لحاظ برخورداری از خدمات رفاه اجتماعی» پرداختند که نتایج تحقیق نشان می‌داد با توجه معیارهای در نظر گرفته شده برای سطح‌بندی شهرستان‌ها، براساس شاخص موریس به ترتیب شهرستان‌های زاهدان، زابل، نیکشهر و ایرانشهر برخوردارترین و شهرستان‌های فوج، قصرقند، مهرستان و میرجاوه کم برخوردارترین شهرستان‌های استان می‌باشند [۸].

چهارچوب نظری پژوهش

برخلاف واقع‌گرایان که امنیت را به‌عنوان یکی از مشتقات قدرت تلقی می‌کنند و بر این باورند که در صورتی که بازیگر صحنه بین‌المللی موقعیت مسلط را به دست آورد، به امنیت دست خواهد یافت [۹]. مکتب کپنهاگ، مطالعات استراتژیک و امنیت ملی سنتی را از رویه سنتی آن خارج می‌کند و بر «وسعت» و «عمق» آن‌ها افزود. از این منظر، امنیت می‌تواند هم در سطوح گوناگون (داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی) بررسی شود و هم در حوزه‌های مختلف (دولتی/ نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی) معنادار است و دلالت‌هایی برای خود می‌یابد. از منظر بوزان و همکارانش در مکتب کپنهاگ، امنیت مفهومی تک‌بعدی (نظامی) و یا دارای موضوع (ابژه) واحد (دولت) نیست. مفهوم «مجموعه‌های امنیتی» نیز در این مکتب فکری به‌دنبال تبیین و تشریح چگونگی تجمع امنیت به صورت خوشه‌ای در هر منطقه است [۱۰]. از این منظر، تهدیدات اغلب شکل منطقه‌ای دارند و در منطقه‌های خاص تهدیدات ملموس، بارز می‌شود و مورد توجه قرار می‌گیرد [۱۰]. بر این اساس، مکتب کپنهاگ از سویی به دنبال تبیین و تشریح چگونگی امنیت به صورت خوشه‌ای در هر

امنیتی در کشورهای منطقه امنیت سایر کشورها را به چالش بکشند. مقاله در ادامه، ابتدا مهمترین تحولات و رخدادهایی را که در کشور پاکستان شکل گرفته و به صورت مداوم روی ناامنی‌ها و تهدیدات موجود در مرز میرجاوه اثر گذاشته است، مرور خواهد کرد و سپس می‌کوشد شرایط موجود به منظور ایجاد واپایش مرزی را از منظر مکتب امنیتی کپنهاگ تحلیل کند.

۱- گروه‌های تروریستی سلفی:

فرایند ملت‌سازی در پاکستان از طریق اجبار و سرکوب بوده و این فدراسیون نتوانست اختلافات و تنوع قومی را مدیریت کند. این نوع ملت‌سازی، روندی بود که در آن نه تنها مشارکت گروه‌های اجتماعی و قومی مختلف در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی و امنیتی مورد توجه قرار نگرفت، بلکه تبعیض‌های دولت در مورد ایالت‌های مختلف خود موجب مشکلات فزاینده‌ای بر سر راه آن شد [۱۳]. وجود اختلاف و درگیری بین قومیت‌ها و حکومت، فقر و ناامنی در ایالت‌های بلوچستان و سرحد باعث شده دولت مرکزی چندان حاکمیتی نداشته باشد و ایالت‌های مذکور تبدیل به مناطقی خودمختار، آزاد و مامنی برای فعالیت گروه‌های تروریستی شوند. کشور پاکستان فهرستی از گروه‌های تروریستی این کشور را منتشر کرده است که در این فهرست سه دسته از گروه‌های تروریستی «افراطی ممنوع» (با ۸۱ گروهک)؛ گروه‌های تروریستی «شورش‌ی فعال» (با ۴۵ گروهک) و گروه‌های تروریستی «شورش‌ی غیرفعال» (با ۳۶ گروهک) شناسایی شده است. مهم‌ترین سرشاخه‌های این گروه‌ها عبارتند از: القاعده، تحریک طالبان پاکستان، انصارالمجاهدین، جنبش اسلامی ازبکستان، لشکر جهنگوی، لشکر خراسان، غازی فورس، جیش محمد، تحریک قلبای اسلام، جیش‌العدل، شبکه حقانی، لشکر طیبیه و سپاه صحابه پاکستان [۱۴].

وضعیت ایالت‌های پاکستان هم‌مرز با ایران در سال‌های اخیر گواه وجود امنیت تروریست‌ها در خاک پاکستان می‌باشد. حزب الفرقان اولین گروهک تروریستی بود که در سال ۱۳۷۵، توسط عناصر وابسته به وهابیت اعلام موجودیت و هدف اصلی خود را مبارزه مسلحانه با نظام جمهوری اسلامی اعلام کرد. رهبر این گروه شخصی به نام «جلیل قنبرزهی» معروف به «صلاح‌الدین» بود که در ایالت پنجاب و سند پاکستان درس علوم دینی خوانده

منطقه است و از سوی دیگر به ابعاد متفاوت و متنوع مفهوم امنیت نظر دارد. مفهوم دیگر از منظر مکتب کپنهاگ، «امنیتی سازی» است؛ بنیانگذاران مکتب مذکور، در بحث امنیتی کردن موضوعات متذکر می‌شوند که باید به پدیده‌ها منتقدانه نگاه کرد و سنجید که این پدیده‌ها تا چه اندازه‌ای مطابق با واقعیت هستند. بوزان در این باره تاکید می‌کند که درباره امنیت از سویی نباید اسیر گمان‌های ذهنی شد و از سوی دیگر باید آموخت که به همان اندازه که بی‌توجهی به یک تهدید واقعی می‌تواند امنیت را به خطر بیندازد، امنیتی تلقی کردن پدیده‌ای که در واقع تهدید امنیتی نیست، هم می‌تواند خطرناک باشد [۱۱].

براساس آموزه‌های مکتب کپنهاگ، مدیریت مرز در صورتی می‌تواند کارآمد باشد که بتواند تمامی زمینه‌های اقتصادی (تامین اشتغال، ایجاد زیرساخت، ایجاد رفاه)، فرهنگی (امکانات آموزشی و بهداشتی و ...)، سیاسی، نظامی و زیست محیطی را در سیاستگذاری‌ها لحاظ و مورد واپایش قرار دهد؛ این مهم بدین منظور است که هر کدام از ابعاد ذکر شده، ریشه‌ها و پیامدهای خاص خود را دارا می‌باشند و برای حل و رفع آن‌ها باید سیاست‌های متناسب با آن‌ها اتخاذ و اجرا شود. افزون بر این، داشتن نگاه صرفاً سخت‌افزاری به واپایش مرز، باعث می‌شود که نتوان در مدیریت مرز از دیگر راه‌های متعارف که در بلند مدت موجب کاهش هزینه‌ها می‌شود، استفاده کرد. در این چارچوب همچنین به نظر می‌رسد مهم‌ترین بازیگران و ذی‌نفعان در زیست بوم مدیریت مرز، مردم ساکن در مناطق مرزی هستند که تامین منافع آنان موجب افزایش امنیت می‌شود.

تهدیدات و آسیب‌های اثربخش در مرز ایران و پاکستان

آنچنان که اشاره شد از منظر بوزان و ویور، مجموعه امنیتی جایی است که رابطه امنیتی خاص گروهی از کشورها را از بقیه جدا می‌کند. در یک مجموعه امنیتی منطقه‌ای، وابستگی متقابل امنیتی بین اعضا بسیار قوی‌تر از روابط امنیتی آنها با کشورهای فرامنطقه‌ای است [۱۲]. این اصل تهدیدات امنیتی را دارای خاصیت پخش یا سرایت به دیگر نقاط منطقه می‌داند. یعنی این امکان وجود دارد که معضلات و مشکلات زمینه‌ساز تهدیدات

پاکستان ادعا می‌کند که برای حقوق مسلمانان سنی در ایران مبارزه و با این توجیه افزون بر فعالیت تروریستی، به آدم‌ربایی و قاچاق مواد مخدر اقدام می‌کند [۱۶]. جدول ذیل مهم‌ترین گروه‌های تروریستی پاکستان را نشان می‌دهد:

است. این گروهک ارتباط خیلی نزدیکی با کشورهای خارجی مانند عربستان و آمریکا داشته است [۱۵]. بعد از این سازمان موسوم به جندالله که منشعب از حزب الفرقان بود در سال ۱۳۸۴، اعلام موجودیت کرد. این سازمان مستقر در بلوچستان ایران و

جدول ۱: گروه‌های تروریستی فعال در کشور پاکستان

نام گروه تروریستی	سرشاخه	منطقه اصلی فعالیت	سال تاسیس
القاعده	القاعده	پیشاور	۱۹۹۸
تحریک طالبان پاکستان	طالبان	مناطق قبیله‌ای در مرز افغانستان	۲۰۰۷
انصار المجاهدین	طالبان	پیشاور	۲۰۰۰
جنبش اسلامی ازبکستان	طالبان	ازبکستان و مرزهای شمالی پاکستان	۱۹۹۱
لشکر جهنگوی	سپاه صحابه	وزیرستان شمالی	۱۹۹۶
لشکر خراسان	القاعده	وزیرستان شمالی	نامشخص
غازی فورس	طالبان	اسلام آباد	۲۰۰۷
جیش محمد	القاعده	کشمیر	۲۰۰۰
جیش العدل	جندالله	بلوچستان	۲۰۱۲
تحریک قلبای اسلام	جیش محمد	کشمیر	۲۰۰۶
شبکه حقانی	القاعده	ولایت خوست (مرز افغانستان و پاکستان)	حدود ۱۹۸۰
لشکر طیبه	القاعده	پنجاب	۱۹۸۷
سپاه صحابه پاکستان	طالبان	سند	۱۹۸۵

منبع: [۱۰]

سال ۱۳۹۷ به پاسگاه نیروی انتظامی میل مرزی ۸۹ در مرز میرجاوه نیز منجر به شهادت رسیدن دو تن از مرزبان کشور شد. طبق گفته‌های مدیر کل امور مرزی، تروریست‌ها از داخل پاکستان اقدام به حمله تروریستی کرده بودند [۱۸].

۲- قاچاق مواد مخدر (نارکوتروریسم)

قاچاق مواد مخدر افزون بر تامین منابع مالی برای گروهک‌های تروریستی، دارای پیامدهای منفی در زمینه‌های اجتماعی (انحراف جوانان)، اقتصادی (تبدیل شدن به شغل) و در زمینه نظامی (هزینه‌های جانی و مالی برای مبارزه با نارکوتروریسم) داشته است. در همین ارتباط، طالبان از تولید و قاچاق مواد مخدر اهداف سیاسی دنبال کرده، درصدد بسط نفوذ و تحمیل خویش به کشورهای منطقه به ویژه ایران است و مقابله و کنترل آن‌ها تنها با صرف هزینه‌ها و امکانات بسیار میسر گردیده است [۱۷]. این شرایط موجب به وجود آمدن تهدیداتی برای امنیت ملی ایران شده است. به گروگان گرفته شدن تعداد ۹ نفر از سربازان ناجا در اوایل دی ۱۳۸۴ در مرزهای شرقی توسط اشرا و وابسته به القاعده و انتقال آنان به پاکستان از نمونه‌های بارز امن بودن این کشور برای اشرا و قاچاقچیان است [۱۸]. حملات تروریستی قاچاقچیان در

۳- شکل‌گیری مدارس مذهبی (تروریسم مذهبی)

کشور پاکستان با انبوهی از مدارس مذهبی مواجه است، مدرسی که بیشترین تاثیر و نفوذ را در توسعه تفکرات افراطی در پاکستان داشته‌اند. در حال حاضر، بیش از دوازده هزار مدرسه مذهبی با گرایش رادیکال اسلامی در پاکستان وجود دارند که از نظر مالی به صورت مستقیم به حمایت دولتی وابسته نیستند. اصلی‌ترین ماده درسی در مدارس افراطی، جهاد بنابر الگوی ترکیبی ایدئولوژیکی مکتب «دیوبندی» و مکتب «سلفی» است [۱۹]. با توجه به فقر اقتصادی و فرهنگی، ترکیب قومی و مذهبی

۵- مهاجرت‌های غیرقانونی

مهاجرت افغانستانی‌ها به ایران به چند دهه قبل و به‌طور مشخص از زمان حمله شوروی به این کشور برمی‌گردد. حجم این مهاجرت‌ها با وضعیت داخلی (به لحاظ اقتصادی و سیاسی) افغانستان مرتبط بوده است؛ با حمله طالبان و به دست گرفتن قدرت باز هم شاهد مهاجرت این قوم به ایران از طرف مرزهای شرقی به خصوص مرز استان سیستان و بلوچستان هستیم. در واقع حجم این نوع مهاجرت‌ها خیلی بالا است و آمار به‌طور دقیقی از سوی مسئولان ذی‌ربط در این خصوص وجود ندارد اما با توجه به آمارهای منتشر شده از سوی دستگاه‌های اجرایی دولتی مختلف می‌توان به حجم بالایی ورود مهاجرین افغانستانی پی برد. براساس اظهارات مصطفی خواجه درگی مسئول جمعیت امام حسن استان، این جمعیت در شهریور ماه ۱۴۰۰ به ۲۴۰۰۰ هزار مهاجر افغانستانی در نقطه صفر مرزی میرجاوه خدمات‌رسانی کرده‌اند [۲۱]. استان سیستان و بلوچستان به دلیل هم مرز بودن با دو کشور پاکستان و افغانستان همیشه از تحولات داخلی این دو کشور متأثر بوده است. در واقع، استان مذکور از سال‌ها و دهه‌های قبل و به خصوص در ماه‌های اخیر (با قدرت رسیدن طالبان در افغانستان) مورد سواستفاده قاچاقچیان به خصوص انسان (افاغنه) بوده، به‌طوری که افزون بر ایجاد شغل‌های کاذب برای افراد بومی منطقه، باعث خسارت‌های زیادی از جمله تصادف‌های جاده‌ای شده است. در همین ارتباط، رئیس دانشگاه علوم پزشکی زاهدان اعلام کرد که فقط در سال ۱۳۹۸، یک‌هزار و ۷۴ نفر از اتباع بیگانه در جاده‌های سیستان و بلوچستان به دلیل حوادث ترافیکی جان خودشان را ازدست داده‌اند. جاده سراوان- خاش که به دلیل هم‌جواری با مرز افغانستان به‌عنوان یکی از مسیرهای اصلی قاچاق سوخت و هم‌چنین انسان محسوب می‌شود هر شب جولانگاه خودروهای وانت و سواری است که جنون‌وار و با چراغ خاموش سعی دارند تا دور از چشم ماموران محموله قاچاق خود را به مقصد برسانند. متأسفانه این پدیده تنها در جاده سراوان- خاش مشکل ساز نشده است بلکه جاده میرجاوه- زاهدان نیز به دلیل هم‌جواری با مرز پاکستان با همین مشکل روبرو است زیرا بسیاری از اتباع بیگانه پاکستانی به منظور یافتن کار با ورود غیرقانونی به ایران سعی در رسیدن

و هم‌جواری استان سیستان و بلوچستان با پاکستان (منبع و منشأ ترویج و تبلیغ وهابی و سلفی‌گری)، اهل سنت بودن مردم استان و متفاوت از مذهب رسمی کشور و عواملی چندی مانند ارتباط داشتن و آموزش دیدن بسیاری از طلاب ایرانی سنی در مدارس موجود در کشور پاکستان و حمایت مالی و فکری توسط کشورهای وهابی منطقه مانند عربستان و قطر، حمایت معنوی توسط پاکستان برای فعالیت و آموزش دینی باعث شده است که گرایش و تمایل به افراطی‌گری در بین مردم منطقه دوچندان افزایش پیدا کند [۲۰].

۴- گسترش تمایلات جدایی‌طلبانه قومی

از همان ابتدای استقلال پاکستان، بلوچستان شاهد چندین جنبش جدایی‌طلب بلوچ به رهبری روسای قبایل مختلف، به‌ویژه قبایل «مری» و «بوگتی» بوده است. اکثریت بلوچ‌ها از فرقه میانه‌رو حنفی هستند و ناسیونالیسم قومی آن‌ها مبتنی بر اصول سکولار بوده است. وفاداری قبیله‌ای نیز در طول تاریخ نقش مهمی در تعیین هویت این قوم بازی کرده است. در بلوچستان ایران به دلیل وجود عواملی مانند تمایزات قومی، زبانی و مذهبی بین منطقه فرهنگی سیستان و منطقه فرهنگی بلوچستان، احساس تبعیض و محرومیت درون استان (بین شیعه و سنی و قوم بلوچ و سیستانی)، تأثیرپذیری برخی از طلاب علوم دینی تحصیل‌کرده در خارج از کشور از القادات وهابیت و سلفیون تکفیری و اشاعه آن در داخل کشور، زمینه‌های تاریخی واگرایی بین حکومت مرکزی و قوم بلوچ و همچنین حضور و مداخله مستقیم و غیرمستقیم قدرت‌های فرامنطقه‌ای در کشورهای همسایه و تأثیرات آن بر روی تحركات و تنش‌های قومی در منطقه، ازجمله مهم‌ترین مسئله استان در زمینه جدایی‌طلبی و واگرایی می‌باشد [۱]. عوامل مذکور علاوه بر تمایلات جدایی‌طلبانه، سبب به وجود آوردن تنش‌های قومی به‌خصوص بین قوم بلوچ و سیستانی شده است. به‌طورکلی، در کنار عوامل داخلی که باعث واگرایی بلوچ‌های ایران نسبت به حکومت شده است، عوامل یا اتفاقاتی که در زمینه استقلال‌طلبی که در کشور همسایه شرقی یعنی پاکستان وجود دارند توانسته واگرایی و حس استقلال‌طلبی را تقویت کند.

میرجاوه

آنگونه که در بخش نظری مقاله اشاره شد از منظر مکتب کپنهاگ در کنار عوامل خارجی، نحوه‌ی سیاستگذاری دولت‌ها نیز در ایجاد زمینه‌های شکل‌گیری تهدیدات امنیتی نقش به‌سزایی دارند. بدین معنی که تلاقی دو محور فوق به صورت همزمان می‌تواند به صورت معضل اساسی برای امنیت ملی یک کشور تبدیل شوند. به معنای دیگر، اگر سیاستگذاری‌های داخلی در زمینه‌های مختلف کارآیی و موفقیت به همراه داشته باشند، امکان شکل‌گیری تهدیدات امنیتی که برخی از آنها ریشه‌ی خارجی دارند تا حدود خیلی زیادی از بین می‌رود. مقاله در ادامه ضمن تحلیل محتوای اظهارات برخی مقامات محلی در شهرستان میرجاوه می‌کوشد تا مهمترین مشکلات سیاستگذاری مرزی در این منطقه را احصا کند. برای این منظور پس از بررسی مصاحبه‌ها یا اظهارات مقامات محلی و به‌ویژه اظهارات سه نماینده ادوار اخیر این حوزه در مجلس شورای اسلامی، کدهای هر مصاحبه با یکدیگر و سایر مصاحبه‌های قبلی مقایسه شدند تا تشابهات و تفاوت‌های آنها مشخص شود و سپس کدها براساس شباهت‌هایی که با هم داشتند در یک طبقه قرار گرفتند. زیرطبقات به دست آمده چندین بار بازبینی و با هم مقایسه شدند و در پایان این مرحله، کدهای اولیه با یک یا دو اظهارنظر منتخب از سوی نگارندگان تناظر داده شد.

به دروازه‌های دیگر کشورها دارند که به دلیل حبس چندین نفر در محفظه‌های اتومبیل‌های عبوری و یا بار کامیون‌ها؛ به‌طور معمول جان خود را از دست داده و یا توسط پلیس دستگیر و به کشور خود استرداد می‌شوند [۲۲].

آنچه تاکنون ذکر شد، بیشتر تهدیداتی بودند که دارای منشا بیرونی بود اما طبق پژوهش‌ها و آمارها استان سیستان و بلوچستان و شهرستان میرجاوه، یکی از محروم‌ترین و عقب‌مانده‌ترین استان‌ها و شهرهای ایران نیز به شمار می‌رود. وجود این وضعیت باعث شده که بسیاری از تهدیدات اجتناب‌ناپذیر که از کشورهای همجوار به داخل کشور انتقال پیدا می‌کنند در این منطقه تشدید شود. تا جایی که علاوه بر ایجاد ناامنی، باعث واگرایی شهروندان شهرستان‌های مرزی به خصوص شهرستان میرجاوه نسبت به مرکز شود. با توجه به هزینه‌هایی که در زمینه نظامی برای واپایش مرزی و تامین امنیت و جلوگیری از تهدیدات و ناامنی‌های موجود صورت می‌گیرد، به نظر می‌رسد ظرفیت‌های موجود اقتصادی و اجتماعی برای کاهش تهدیدها و ناامنی و توسعه منطقه کمتر مورد توجه قرار گرفته است. مقاله در ادامه برآیند سیاستگذاری‌های دولت در زمینه‌های اشتغال، آموزش، سلامت و بهداشت را در این منطقه مرزی مورد ارزیابی قرار می‌دهد.

ارزیابی سیاستگذاری‌های مرزی دولت در شهرستان

نقشه ۱: موقعیت جغرافیایی شهرستان میرجاوه

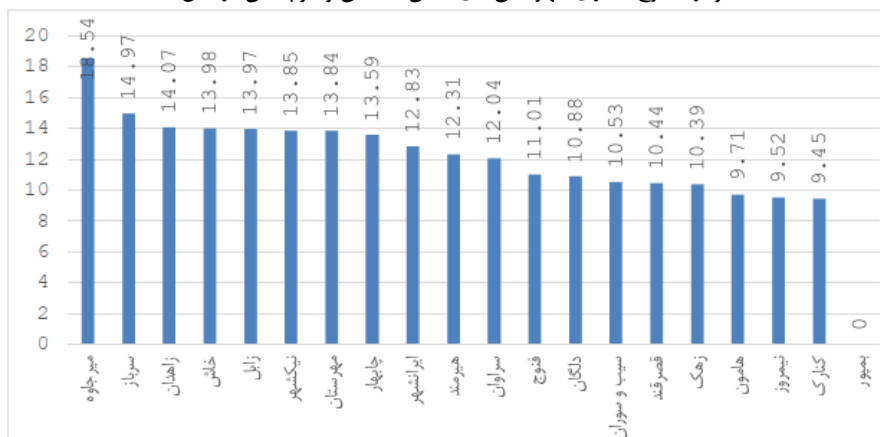

۱- سیاستگذاری در زمینه اشتغال

به طوری که نرخ بیکاری استان سیستان و بلوچستان در مقایسه با سایر استان‌ها و کشور در بازه زمانی ۱۳۹۵-۱۳۹۸، با متوسط نرخ بیکاری ۱۴.۱٪ رتبه ۲۸م را کسب کرده است. در بررسی وضعیت شهرستان‌های استان در زمینه نرخ بیکاری سال ۱۳۹۵، شهرستان میرجاوه با ۱۸.۵۴٪ بالاترین نرخ بیکاری را به خود اختصاص داده است. از آنجا که ماهیت اصلی این شاخص منفی بوده و هر چه مقدار عددی این شاخص افزایش یابد شرایط استان نامطلوب‌تر خواهد شد طبق آمارها این تحلیل رشد نسبی استان ۴.۲٪ است که حاکی از روند افزایشی این شاخص از سال ۱۳۹۵ تا سال ۱۳۹۸ می‌باشد [۲۴].

امنیت شغلی یکی از ابعاد مهم غیرنظامی امنیت کشورها است که طبق آموزه‌های نظری مکتب کپنهاگ در مناطق مرزی اهمیتی مضاعف دارد. اشتغال و میزان آن همانند هر متغیر اساسی و اجتماعی تحت تاثیر عوامل مختلفی قرار می‌گیرد که می‌توان به میزان تولید، میزان سرمایه‌گذاری، سطح دستمزدها، سطح قیمت‌ها، سیاست‌های دولت و ... اشاره نمود [۲۳]. اما پدیده‌هایی چون فحشا، بزهکاری، کارهای مخفی و خلاف که در تمامی مناطق مشهود می‌باشد تا حدودی منعکس‌کننده اشکال جایگزین جامعه پذیری است که در پس بیکاری قرار دارد.

نمودار ۱: نرخ بیکاری شهرستان‌های استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۳۹۵

منبع: [۲۵].

جدول شماره دو برخی گویه‌های نمایندگان ادوار شهرستان
شهرستان را نشان می‌دهد:
میرجاوه طی سال‌های اخیر را درباره وضعیت وخیم اشتغال این

جدول ۲: گویه‌های منتخب نمایندگان ادوار شهرستان میرجاوه درباره وضعیت اشتغال

<p>«پتانسیل‌های مرزی فقط در حد سیاسی کاری و شعار باقی مانده و هیچ کار عملیاتی در استفاده از ظرفیت مرزها از سوی دولت انجام نشده است و اعمال فشار به دولت برای استفاده از ظرفیت مرز نتیجه‌ای مقطعی و گذرا داشته است.» «بازارچه‌های مرزی در دست افراد صاحب نفوذ است و لذا عامه مردم نمی‌توانند از ظرفیت مرز استفاده کنند.» «بیشتر افراد جویای کار به شهرهایی نظیر یزد، مشهد و گرگان مهاجرت کردند و این آسیب جدی برای این شهرستان است.» «در حوزه انتخابیه شهرستان خاش بیشتر جوانان دارای مدارک علمی بالا هستند و برخی نیز ۲ مدرک دانشگاهی بالا دارند اما بیکار هستند و برخی مسئولان نیز با آمارهای دروغ سعی می‌کنند که کم کاری خود را جبران کنند» [۲۵].</p>	وضعیت اشتغال در دوره
<p>شواهد و قرائن گویای این مهم است که فاصله و شکاف توسعه‌ای با سایر مناطق کشور زیادتر گردیده است. جذب سرمایه و سرمایه‌گذار کند گردیده است. خروج سرمایه خلاق، نیروی انسانی خلاق، منابع مالی، زوال منابع طبیعی، آب، خاک، محیط زیست و از بین رفتن سرمایه اجتماعی را به همراه داشته است. سهم پایین استان با هویت قومی و فرهنگی در اداره امور سیاسی و اقتصادی کشور ما را جز ۱۲ استان عقب مانده قرار داده است. سرشماری سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ کشور حاکی از شکاف عمیق میان استان و تهران دارد و نتایج سرشماری سال ۹۰ حاکی از نرخ بالای بیکاری می‌باشد [۲۶].</p>	
<p>پرداختن به موضوع اشتغال و معیشت مردم، شاه کلید بسیاری از مشکلات اجتماعی و فرهنگی جامعه به شمار می‌آید، امروزه تورم و گرانی امان مردم را بریده است. بنده نماینده مردمی هستم که در بسیاری از شاخص‌های آموزشی، زیربنایی، خدماتی و رفاهی پایین‌ترین سطح در کشور را به خود اختصاص داده است و خدمات نظام در چهار دهه عمر با برکت آن با توجه عمق، گستردگی محرومیت نتوانسته غبار توسعه نیافتگی را بزداید [۲۷].</p>	
<p>از آنجایی که به بهبود اشتغال در استان‌های مرزی توجه جدی نشده، بنابراین جوانان استان به دلیل نبود اشتغال و بیکاری از سر اجبار برای امرار معاش به قاچاق انسان و سوخت روی آورده و در این بین جان خود و اتباع بیگانه را به خطر می‌اندازند. بنابراین به‌صورت جدی نیاز است دولت به بهبود اشتغال در استان‌های مرزی و کمتر توسعه یافته توجه داشته تا جوانان برای گذران زندگی به سمت قاچاق انسان و سوخت گرایش پیدا نکنند [۲۸].</p>	

۲- سیاستگذاری در زمینه آموزش

آموزش و پرورش در تمامی اشکال به‌عنوان پیش‌شرط ضروری تحقق امنیت و توسعه محسوب می‌شود و طبق آموزه‌های مکتب کپنهاگ نقش غیرقابل انکاری را در تسهیل دستیابی دولت‌ها به امنیت پایدار بدون توسل به روش‌های نظامی ایفا می‌نماید. آموزش و پرورش نه تنها مردم را تواناتر و قدرت تولید آن‌ها را افزون‌تر می‌کند، بلکه در کاهش نابرابری‌های اقتصادی هم نقش حساسی دارد [۲۹]. با این وجود مطالعات نشان می‌دهد سیستان و بلوچستان بدترین شاخص‌ها را در زمینه آموزش در بین ۳۱ استان کشور دارد. بنا بر اعلام وزیر وقت آموزش و پرورش، سیستان و بلوچستان برای رسیدن به شاخص‌های کشوری ۱۱ هزار کلاس درس

جدید می‌خواهد و مدیر کل آموزش و پرورش این استان نیز شاخص سرانه معلم به دانش‌آموز را در استان سیستان و بلوچستان در مقایسه با دیگر استان‌های کشور در بدترین وضعیت توصیف کرده است [۳۰] و همچنین به گفته علی کرد نماینده دوره دهم مجلس خاش و میرجاوه، این در حالی است که شمار قابل توجهی از مدرسه‌ها در این استان و حوزه نمایندگی‌اش، خشتی و گلی و حتی برخی از دانش‌آموزان در سیاه چادر درس می‌خوانند [۳۱]. در همین ارتباط، آمارهای مربوط به کودکان بازمانده از تحصیل به تفکیک شهرستان‌های استان نشان می‌دهند که در شهرستان میرجاوه ۲۷۷ کودک در سال تحصیلی ۹۶-۹۷ از تحصیل بازمانده‌اند.

جدول ۳: کودکان بازمانده از تحصیل در مقطع ابتدایی به تفکیک شهرستان‌های استان

شهرستان	سال تحصیلی ۹۴-۹۵	سال تحصیلی ۹۶-۹۷	سهم هر شهرستان از کل
ایرانشهر	۶۲۷۷	۱۷۴۸	٪۷,۳
خاش	۴۶۹۵	۹۸۰	٪۴,۱
هیرمند	۴۳۳۳	۲۲۲	٪۰,۹
نیکشهر	۲۶۵۰	۱۱۸۵	٪۵
زاهدان	۲۴۹۸	۵۹۶۷	٪۲۵
سراوان	۱۸۰۳	۱۹۵۰	٪۸,۲
چابهار	۱۶۴۶	۳۴۸۰	٪۱۴,۶
دلگان	۱۲۱۷	۶۹۰	٪۲,۹
کنارک	۱۱۲۹	۱۰۰۳	٪۴,۲
سیب و سوران	۹۵۳	۴۴۸	٪۱,۹
زابل	۷۷۵	۹۵۷	٪۴
سرباز	۶۶۰	۲۹۴۸	٪۱۲,۴
زهک	۵۸۲	۲۴۴	٪۱,۴
زابلی	۴۲۳	۵۸۸	٪۲,۵
هامون	-	۳۹۱	٪۱,۶
قصر قند	-	۶۱۰	٪۲,۶
میرجاوه	-	۲۷۷	٪۱,۲
نیمروز	-	۵۴	٪۰,۲

منبع: [۲۵].

جدول ۴: گویه‌های نمایندگان ادوار و مدیران شهرستان میرجاوه را درباره وضعیت آموزش

زیر طبقه	گویه
وضعیت آموزش و پرورش و کیفیت آن	«استان سیستان و بلوچستان با ۱۱۰ هزار بازمانده از تحصیل چیزی بالغ بر ۱۲ هزار معلم کم دارد و سرانه فضای آموزشی این استان از میانگین کشوری کمتر است» [۳۲].
	«دوری روستاها از مراکز آموزشی و عدم اجرای طرح روستا مرکزی از جمله دلایل بازماندن دختران خاش و میرجاوه است.» «سرانه مدارس بسیار ناچیز است و مدارس در هزینه‌های خود دچار مشکل هستند و از مردم کمک می‌خواهند؛ چطور می‌توان از مردمی که با یارانه زندگی می‌کنند انتظار داشت که به مدارس کمک کنند؟» «بخش‌های ریگ ملک و لادیز در این حوزه انتخابیه (میرجاوه) فاقد هر گونه اداره آموزش و پرورش است و در برخی مناطق شهرستان امور مدارس با نمایندگی اداره می‌شود؛ در حالیکه جمعیت کافی دانش آموز به حد استقرار اداره آموزش و پرورش وجود دارد و این اتفاق قانونی نیست» [۳۳].
	«در منطقه سیستان و بلوچستان عدالت آموزشی در امور مختلفی همچون جذب نیروی انسانی اعم از کادری، دبیران، آموزگاران، ساخت فضاهای آموزشی و سرانه دانش‌آموزی رعایت نمی‌شود و به دلیل کمبود نیرو، بسیاری از مدارس چند پایه توسط یک سرباز معلم به صورت دوشیفته اداره می‌شوند» [۳۴].
	«۷۰ درصد خانوار در استان سیستان و بلوچستان برای هر فرزند دانش‌آموز مخارج آموزشی زیر ۱۰۰۰ تومان را در ماه دارند و ۱۸ درصد کودکان و نوجوانان ۶ تا ۱۸ ساله بازمانده از تحصیل و توان حضور در کلاس‌های درس را ندارند که باید دولت برنامه‌ریزی فقرزدایی آموزشی کودکان و نوجوانان را مورد توجه قرار دهد» [۳۵].
	«هم اکنون در شهرستان مرزی میرجاوه ۳ مدرسه دیگر به همت خیران در حال ساخت است که ۲ مدرسه با ظرفیت ۲۷ کلاس تا پایان سال جاری به بهره‌برداری خواهد رسید و این شهرستان هنوز ۲۱ مدرسه خشت و گلی دارد» [۳۶].

بین استان‌های کشور در رتبه آخر قرار دارد. نبود امکانات آموزشی مناسب در این منطقه پیامدهای منفی را به همراه داشته و از جمله مطابق مطالعات میدانی نگارندگان منجر به گرایش قابل

آمارهای فوق در زمینه‌ی آموزش نشان می‌دهند که استان سیستان و بلوچستان و به‌خصوص شهرستان میرجاوه در زمینه آموزش از وضعیت نامطلوبی برخوردارند به طوری که در رتبه‌بندی

توجه برخی از دانش‌آموزان این منطقه به مدارس وهابی در پاکستان شده است که این امر به نوبه‌ی خود زمینه ساز ورود تفکر وهابیت به داخل کشور شده است. به بیان دیگر هرچند وجود یا شکل‌گیری مدارس وهابیت در اصل مربوط به تحولات دو کشور همسایه افغانستان و به‌خصوص پاکستان بوده است اما آنچه که باعث گرایش شهروندان مرزنشین میرجاوه به تفکر وهابیت و مدارس آن شده، ضعف سیاستگذاری‌ها در زمینه‌ی آموزش و امکانات نامناسب آن بوده است.

۳- سیاست‌گذاری در زمینه سلامت و بهداشت

از جمله عمده‌ترین خدماتی که در سیاستگذاری اجتماعی مطرح می‌شود، سلامت و رفاه اجتماعی است. رفاه اجتماعی را نیز می‌توان مطابق آموزه‌های کپنهاگ یکی دیگر از ابعاد غیرنظامی امنیت ارزیابی کرد. در سال ۱۳۹۸، طبق آمارهای منتشر شده در سالنامه آماری استان سیستان و بلوچستان، تعداد بیمارستان‌های فعال میرجاوه یک عدد (وابسته به دولت) و

تخت‌های فعال (یعنی تخت‌هایی که در بیمارستان فعال‌اند و مورد استفاده قرار می‌گیرند) ۳۵ عدد گزارش شده است و بخش‌های مانند روانی، سوختگی و مراقبت‌های ویژه (آی سی یو) و مراقبت بیماران قلبی (سی سی یو) فاقد تخت فعال هستند. همچنین طبق آمارهای سالنامه مذکور، مراکز ارائه دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی که شامل مراکز خدمات جامع سلامت، پایگاه‌های سلامت، خانه‌های بهداشت فعال، تسهیلات زایمانی و پایگاه مراقبت بهداشت مرزی است، در شهرستان مذکور در تمامی موارد صفر گزارش شده است یا تعداد داروخانه‌های فعال در شهرستان مذکور طبق آمارهای سالنامه مذکور، یک عدد (وابسته‌ی دولت) گزارش شده است. براساس آمارهای سالنامه آماری سال ۹۸، مربوط حوزه بهداشت و درمان در استان سیستان و بلوچستان، سهم شهرستان میرجاوه در حوزه پزشکی، ۳ داندان پزشکی و ۱۴ پزشک عمومی بوده است [۳۷].

جدول ۵: گویه‌های نمایندگان ادوار و مدیران شهرستان میرجاوه درباره وضعیت بهداشت

زیرطبقه	گویه
وضعیت بهداشت و آب آشامیدنی در میرجاوه	«میرجاوه روی گنج آب خوابیده اما از بی‌آبی رنج می‌برد و تفتان هم با این مشکل دست و پنجه نرم می‌کند. مردم ما در زمینه بهداشت برای کوچک‌ترین مورد به دیگر استان‌ها مراجعه می‌کنند که علاوه بر رنج سفر باید هزینه‌های اضافه را متحمل شوند» [۳۸].
	«بنده نماینده مردمی هستم که در بسیاری از شاخص‌های آموزشی، زیربنایی، خدماتی و رفاهی پایین‌ترین سطح در کشور را به خود اختصاص داده است. مردم بیشتر مناطق حوزه انتخابیه از ابتدایی‌ترین نیازها از جمله آب آشامیدنی سالم و بهداشتی بی‌بهره‌اند و برای تامین عنصر حیاتی مردم روزانه درگیر مکاتبات و چانه‌زنی‌های مکرر با مسئولین امر هستند، ساکنان شهر خاش و روستاهای حومه با وجود گذشت دو دهه از آغاز فاز پروژه آبرسانی به شهر خاش و آینده این پروژه بلا تکلیف و سردرگمی هستند و بهره‌برداری و تکمیل از این پروژه برای افراد میانسال و سالمند به رویا تبدیل شده است و اتمام آن را به نسل‌های بعد نوید می‌دهند» [۳۹].
	«درآمد استان ۲۳۰ میلیارد یعنی کمتر از ۱ درصد تولید ناخالص ملی کشور است. دوسوم جمعیت استان از آب شرب محروم هستند» [۳۱].
	«متأسفانه وزارت نیرو در حوزه انتخابیه‌ام نه در بحث آب و نه انرژی هیچ گونه فعالیتی انجام نمی‌دهد و این در حالی است که در این منطقه کوهی به نام تفتان وجود دارد که به راحتی می‌تواند منبعی برای آبرسانی قرار گیرد».
	«روتک و ریگ ملک واقع در میرجاوه که در آنها با عمق کمتر از ۱۰ متر به آب می‌رسند به دلیل قوانین خاصی که وزارت نیرو وضع کرده است نه کشاورزان و نه مردم شهر نمی‌توانند از آنها استفاده کنند. متأسفانه این در حالی است که کشور پاکستان از آن برداشت می‌کند. بنابراین وزارت نیرو در این زمینه قصور کرده است».
	«در میرجاوه نیز شهرها و روستاهایی وجود دارند که فاقد آب هستند یا در دشت سمسور تفتان با مسافت ۵۰ کیلومتر که بیشترین آب ذخیره زیرزمینی را دارد اما در آن ۴ حلقه چاه برای آبرسانی به مناطق اطراف حفر نمی‌کنند» [۴۰].

به‌طور کلی، شهرستان مذکور تاکنون از لحاظ امکانات بهداشتی مناسب و متناسب با نیازمندی‌های معمولی مردم منطقه بهره‌مند نبوده است. اقدامات و سیاستگذاری در این زمینه باید به لحاظ زمانی پیشتر صورت می‌گرفت؛ چرا که نیاز به داشتن جسم

سالم و جامعه سالم در گرو برخورداری و استفاده از امکانات بهداشتی و درمانی مناسب است. داشتن جامعه سالم یکی از ضروریاتی است که در روند پیشرفت و توسعه جوامع تاثیر بسزایی دارد که در صورت عدم توجه به آن تبعات مختلفی در حوزه‌های

سیاسی، اجتماعی و فرهنگی را به همراه خواهد داشت.

ماهیت سخت‌افزاری امنیت در شهرستان میرجاوه

با توجه به تهدیدات تروریستی در مرزهای غربی کشور پاکستان، تلاش حاکمیت مرکزی همواره بر این بوده است که در درجه اول امنیت سخت‌افزاری و نظامی در منطقه میرجاوه تامین شود. در واقع شدت تهدیدات گروه‌های تروریستی پاکستان به‌طور شگرفی میزان تمرکز حکومت در ایجاد امنیت اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و زیست محیطی را کاهش داده است. به‌عنوان مثال در یکی از این طرح‌ها ضربتی بیش از ۳۰ هزار نیروی نظامی و انتظامی در مرز و ۲۰ هزار نیرو در عمق به‌کار رفته شد که نتایج مورد انتظار را فقط برای مدت زمان بسیار محدودی به همراه داشت. افزایش هزینه‌ها، تلفات، افزایش درگیری‌ها و موثر نبودن این شیوه به ویژه به‌دلیل مرزهای طولانی و عدم امکان کنترل تمام خطوط مرزی از نقاط ضعف این شیوه بوده است [۴۱]. براساس تعاریف مکتب امنیتی کپنهاگ از امنیتی‌سازی، می‌توان وجود عقب ماندگی استان نسبت به سایر نقاط و استان‌های کشور را سندی محکم در اثبات وجود نگرش سخت‌افزاری به امنیت در این استان به‌طور کلی و شهرستان میرجاوه به‌طور ویژه دانست. استان سیستان و بلوچستان و شهرستان میرجاوه در زمینه‌های مختلف به خصوص در زمینه‌های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی در وضعیت بسیار نامطلوبی قرار دارند، به‌طوری که نرخ رسمی بیکاری استان سیستان و بلوچستان در مقایسه با سایر استان‌ها و کشور در بازه زمانی ۱۳۹۵-۱۳۹۸، با متوسط نرخ بیکاری ۱۴.۱٪ رتبه ۲۸ام را کسب کرده است. در بررسی وضعیت شهرستان‌های استان در زمینه نرخ بیکاری، شهرستان میرجاوه در سال ۱۳۹۵ با ۱۸.۵۴٪ بالاترین نرخ بیکاری را به خود اختصاص داده است که قطعا نرخ‌های غیر رسمی به مراتب بیش از آن است. از آنجا که ماهیت اصلی این شاخص منفی بوده و هر چه مقدار عددی این شاخص افزایش یابد شرایط استان نامطلوب‌تر خواهد شد که طبق آمارها این تحلیل رشد نمایی استان ۴.۲٪ است که حاکی از روند افزایشی این شاخص از سال ۱۳۹۵ تا سال ۱۳۹۸ می‌باشد [۲۵]. وجود بیکاری نشان از این دارد که از قابلیت‌ها و پتانسیل‌های موجود در استان مذکور به درستی توجه نشده است که بتواند در

زندگی مردم نقشی بسزایی ایفا کند. این عدم توجه به استان به‌طور کلی علاوه بر فراهم‌کردن زمینه فقر در استان، باعث گرایش بسیاری از مردم و به ویژه جوانان به سمت قاچاق در زمینه اقتصادی و گرایش به استقلال‌طلبی و وهابیت در زمینه سیاسی دانست. نماینده مردم خاش، میرجاوه، کورین و نصرت‌آباد در مجلس دهم با بیان اینکه قاچاق افغانه در مرزهای شرقی کشور به شدت در حال انجام است، تصریح می‌کند افراد سودجو و قاچاقچیان انسان با مخفی‌سازی ۱۸ تا ۲۰ افغانه در خودروهای سواری و ۳۰ نفر در وانت تویوتا آنها را از طریق جاده‌های فرعی و خاکی به کشور وارد می‌کنند که برخی از آنها از غرب کشور به خارج از کشور انتقال داده می‌شوند و متأسفانه مرزهای کشور به محل امنی برای قاچاق انسان تبدیل شده است [۲۳]. این نماینده مردم در مجلس دهم، فقر اقتصادی و بیکاری را عاملی عمده در روی‌آوردن جوانان سیستان و بلوچستان به قاچاق اتباع بیگانه و سوخت خواند و یادآور شد: از آنجایی که به بهبود اشتغال در استان‌های مرزی توجه جدی نشده؛ بنابراین، جوانان استان به دلیل نبود اشتغال و بیکاری از سر اجبار برای امرار معاش به قاچاق انسان و سوخت روی آورده و در این بین جان خود و اتباع بیگانه را به خطر می‌اندازند، بنابراین به صورت جدی نیاز است دولت به بهبود اشتغال در استان‌های مرزی و کمتر توسعه یافته توجه داشته تا جوانان برای گذران زندگی به سمت قاچاق انسان و سوخت‌گرایش پیدا نکنند یا در زمینه کمبود امکانات آموزشی، نماینده مردم شهرستان میرجاوه و خاش عضو کمیسیون اجتماعی مجلس شورای اسلامی ادامه داد: کودکان و نوجوانان بازمانده از تحصیل و دانش‌آموزان فراری در سیستان و بلوچستان کم نیستند و برخی دانش‌آموزان نخبه از بدبختی و برای کار به کشورهای هند، دوبی، بنگلادش و... می‌روند، درحالی که دولت موظف و مکلف است مسائل اجتماعی را حل کند و جزئی از برنامه‌های دولت است و در آموزش و پرورش حوزه انتخابیه کوتاهی می‌کنند [۲۳]. لذا بررسی سخت‌افزاری کردن امنیت در سایر ظرفیت‌ها که در ادامه به آن پرداخته خواهد شد کمک شایانی به فهم مطلب خواهد کرد. به بیان بهتر، گرایش به وهابیت و تقویت تمایلات جدایی طلبانه، قاچاق مواد مخدر، انسان، کالا و سوخت از جمله معضلاتی است که ایران در مرزهای شرقی با پاکستان مواجه است و توجه به این تهدیدات، منجر به اتخاذ سیاستی

مستقر هستند. مهاجرت غیرقانونی اتباع بیگانه به خصوص افغانه و مستقر شدن آنها در استان‌ها و شهرستان‌های همجوار به‌ویژه میرجاوه، قاچاق سلاح و مهمات و استفاده از سلاح‌های غیرمجاز در بین اهالی استان را می‌توان جز تهدیدات امنیتی به حساب آورد.

نتیجه‌گیری

این مقاله به آسیب‌شناسی سیاست‌های واپایش مرزی ایران در نقطه مرزی میرجاوه مبتنی بر آمار موجود و تحلیل محتوایی مواضع و اظهارات مقامات محلی و نمایندگان این حوزه در مجلس شورای اسلامی پرداخت. در این مقاله همچنین سعی شد از آموزه‌های نظریه امنیتی مکتب کپنهاگ در تجزیه و تحلیل سیاست‌های واپایش مرزی و آمایش فضایی در ایران استفاده شود. براساس آموزه‌های مکتب کپنهاگ، مدیریت مرز در صورتی می‌تواند کارآمد باشد که بتواند تمامی زمینه‌های اقتصادی (تامین اشتغال، ایجاد زیرساخت، ایجاد رفاه)، فرهنگی (امکانات آموزشی و بهداشتی و ...)، سیاسی، نظامی و زیست محیطی را در سیاست‌گذاری‌ها لحاظ و مورد واپایش قرار دهد؛ این مهم بدین منظور است که هر کدام از ابعاد ذکر شده، ریشه‌ها و پیامدهای خاص خود را دارد و باید سیاست‌های متناسب با آن‌ها اتخاذ و اجرا شود. بر این اساس داشتن نگاه صرفاً سخت‌افزاری به واپایش مرز، باعث می‌شود که در بلندمدت و میان‌مدت نتوان به کاهش هزینه‌ها در مدیریت مرزی امیدوار بود به‌ویژه آنکه امنیت ابعاد محلی، ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی دارد و معضلات و مسائل امنیتی یک کشور و منطقه بر مبنای نظریات پخش به سادگی امکان سرایت به دیگر نقاط را دارند. این مقاله بر مبنای تحلیل محتوایی اظهارات مقامات محلی و آمار مستند نشان داد که نقطه مرزی میرجاوه یکی از محروم‌ترین مناطق مرزی ایران محسوب می‌شود و وضعیت مذکور نه‌تنها نوعی توسعه نامتوازن در مناطق مرزی جمهوری اسلامی ایران به شمار می‌رود بلکه باعث شده واکنش مرزنشینان و حتی مقامات محلی در این مناطق نسبت به دولت مرکزی و نظام سیاسی با بدبینی و بدگمانی همراه باشد. از سوی دیگر این بدبینی و بدگمانی نیز موجب شده تا سیاست‌هایی که تاکنون در این منطقه اتخاذ شده، بیشتر بر زمینه امنیتی و نظامی متمرکز شود و در زمینه‌های مختلف از جمله مسائل

امنیتی و تقویت ظرفیت نیروهای نظامی در منطقه بوده است. طبق آمارهای جدید در خصوص انسداد مرزهای شرقی اقدامات متنوعی در مرز سیستان و بلوچستان با دو کشور پاکستان و افغانستان برای پیشگیری و جلوگیری از ورود مواد مخدر و کاروان‌های دخیل در ترانزیت مواد مخدر و حضور اشراک و ... تا سال ۱۳۹۲ انجام شده که عبارتند از: ۱- احداث ۱۰۰ کیلومتر دیوار بتنی در مناطق مسکونی زابل و میرجاوه؛ ۲- احداث ۲۱۰ برجک دیده‌بانی؛ ۳- استقرار و نصب تعداد زیادی دوربین‌های مدار بسته؛ ۴- احداث ۴۸۰ کیلومتر کانال در مرزها (قسمت‌های مسدود شده بخش‌هایی را شامل می‌شود که بیشتر در مسیر حرکت کاروان‌های مواد مخدر و درگیری‌های مرزی قرار دارد). در منطقه جنوبی بلوچستان در محدوده‌ی ریمدان به سمت جنوب، احداث کانال صورت گرفته و این عملیات از انتهای جکیگور تا دشت پیشین و در نهایت تا دریا ادامه یافته است. بیشتر عملیات انسداد در مرزهای استان با حفر کانال چهار در پنج متر صورت گرفته است. با احداث کانال، کاروان‌های خودرویی قادر به حرکت در منطقه و عبور از مرز نیستند. در منطقه مرزی زابل دیواری بتنی ساخته شده و ۱۴۰ برجک نگهبانی در دریاچه هامون نصب شده است. در منطقه بلوچستان در حوزه میرجاوه، ۶۰ کیلومتر دیوار بتنی ساخته شده و ساخت آن همچنان ادامه دارد [۳]. افزون بر این، طبق آمارهای جدیدتر برای مقابله با قاچاق کالا، مواد مخدر و احشام اقداماتی از جمله ۴۹۰ کیلومتر از مرز ایران با پاکستان مسدود شده است [۴]. اگر چه در پیش گرفتن چنین موضعی با توجه به شرایط منطقه لاجرم و ضروری است، اما در مقابل حجم آسیب‌های موجود در منطقه کافی به نظر نمی‌رسد. در واقع، برای مقابله با مشکلات چندجانبه منطقه مرزی اعم از مشکلات اقتصادی، فرهنگی، آموزشی و ... باید راهبردی چندجانبه، متناسب و متناظر با آن در نظر گرفته شود. تا آسیب‌ها و چالش‌های مرزی به‌صورت ریشه‌ای و اساسی مرتفع شوند. با توجه به مطالب فوق، می‌توان فعالیت گروه‌های جدایی‌طلبانه و قوم‌گرایی و فعالیت گروه‌های مذهبی سلفی را تهدید سیاسی ارزیابی کرد؛ چرا که گروه‌های مذکور به دنبال اهداف تجزیه‌طلبی و زیر سوال بردن ایده حکومت (همان اندیشه و هویت دولت) هستند و گروه‌های مذکور با تحت‌الشعاع قراردادن ایده و هویت حکومت، به دنبال جدایی‌طلبی یا حتی از بین بردن نظام سیاسی

اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی اقدامات جدی و کافی صورت نپذیرد. بر این اساس به نظر می‌رسد این چرخه بی‌اعتمادی و امنیت‌سازی مدیریت و کنترل مرزی افزون بر عدم موفقیت لازم، حتی در مواردی ناامنی را بیشتر کرده و با توجه به فقدان تجهیزات و ابزارهای نظارتی کافی حتی موجب انتقال منشا و منبع تهدیدات از پاکستان به داخل کشور شده است. افزون بر این، فقدان مدیریت مرزی کارآمد و نداشتن بسته‌های موفقیت‌سیاستگذاری مرزی در این منطقه برای برخورد و جلوگیری از تهدیدات سریع و متنوع امنیتی موجب شده است تا نه تنها از حجم تهدیدها کاسته نشود بلکه روز به روز بر گستره و شمار آنها افزوده شود. این روند به ویژه زمانی تشدید می‌شود که ساکنان این نواحی مرزی به سمت خارج از مرزها گرایش پیدا کنند. آنچنان که این مقاله نشان داد همکاری با گروهک‌های تروریستی؛ مهاجرت‌های غیرقانونی، قاچاق مواد مخدر و سوخت و گرایش به استقلال‌طلبی و جدایی‌طلبی در بین ساکنان این نواحی که در مشاهدات میدانی و گفت‌وگوهای روزمره با ساکنان در منطقه محسوس است، فقط بخشی از پیامدهای عدم سیاستگذاری دقیق امنیت مرزی در این نواحی است. مطابق تحلیل محتوای اظهارات نمایندگان ادوار و مشاهدات و بررسی‌های میدانی نگارندگان به نظر می‌رسد راهبرد متوازن مدیریت و واپایش مرز جمهوری اسلامی ایران در منطقه میرجاوه در کوتاه مدت باید از سویی مبتنی بر ارائه امکانات ویژه آموزشی به اندازه کافی و متناسب با نیازهای منطقه از طریق جذب منابع مردمی و بودجه عمومی باشد و اتخاذ سیاست‌های حمایتی دولت برای رفع فقر شدید، کمبود امکانات بهداشتی، خوراک و پوشاک، مسکن به صورت تدریجی و فزاینده در دستور قرار گیرد؛ در همین حال استفاده از مرزنشینان در کنترل و مدیریت مرز، تقویت دیپلماسی عمومی با کشورهای افغانستان و پاکستان در حل مشکلات و تهدیدات که منشا خارجی دارند در کنار توجه بیشتر به افزایش مبادلات از طریق مرزهای پاکستان از جمله ملاحظاتی است که به نظر می‌رسد باید توجه ویژه‌تر به آنها معطوف شود. سرانجام اینکه مطابق یافته‌های حاصل از تحلیل داده‌های موجود در این پژوهش، عقب‌ماندگی و محرومیت استان و شهرستان میرجاوه در مقایسه با دیگر نقاط کشور مشهود است و در این چارچوب ضروری است که تمامی اقدامات و سیاست‌های حمایتی

دولت در شهرستان مذکور در راستای توانمندسازی مرزنشینان برای دفاع از مرز باشد. اصلاح قوانین بودجه به نفع شهرهای مرزی و تخصیص بخشی از مالیات در شهرهای بزرگ به نفع مناطق مرزنشین به ویژه در میرجاوه در کنار تبدیل مرزهای امنیتی به مرزهای اقتصادی و مبادلات بازرگانی از دیگر راهکارهای توسعه این منطقه به نظر می‌رسد که مستلزم برنامه‌های ویژه و از جمله سوق دادن پژوهش‌های دانشگاهی به شناسایی و حل و فصل بیشتر مسائل مرزی است.

تشکر و قدردانی: موردی از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

تاییدیه‌های اخلاقی، تعارض منافع: موردی از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

سهم نویسندگان/منابع مالی و حمایت‌ها: موردی از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

منابع

1. Ebrahimzadeh, I and others. (2016). Geopolitical and Geo-Economics Planning of the Southeastern Border Regions of the Country and its Development Strategies Case study: Sistan and Baluchestan Province. Geography and Development, No.42, Spring.
2. Waezi, T. (2011). Iran-Pakistan Strategic Relations. Tehran: Institute for Strategic Studies.
3. Ghasemi, M; Safiapour, Mohsen. (2013). Investigating the Measures of Blocking the Border of Sistan and Baluchestan Province on the Security of the Province from the Perspective of Experts. Journal of Disciplinary Geography, No.4.
4. -----, "490 kms of Iran's Border with Pakistan Blocked /132 Tons of Narcotics Discovered on the Border last year". ISNA News Agency, (July 30, 2021), visible as Online at: <https://www.isna.ir/news/1400040906417>.
5. Pudineh, M.R, Toulabi Nejad, M, Toulabi

- Saud?. (2017). visible as Online at:
<https://www.yjc.news/fa/news/6135479>.
16. Zahid Ali khan. (2012, June). Baluchistan Factor in Pak-Iran Relations: Opportunities and Constraints. *South Asian Studies*, Vol.27, No.1.
  17. Dehshiri, M.R, Moshki, M. R. (2017). Security Threats of Pakistani Extremist Groups Against the Islamic Revolution. *Islamic Revolution Studies Quarterly*, No.48.
  18. -----, "Mirjavah Border Terrorists are Waiting for a Resounding Response /Pakistan Does not Provide Security for the Eastern Borders. *Tasnim News Agency*, April 20, 2016, visible as Online at:
<https://www.tasnimnews.com/fa/news/1397/01/29/1703972>.
  19. Rafi, H. (1394). The Impact of Wahhabism in Pakistan on its Relations with the Islamic Republic of Iran. *Quarterly Journal of International Relations Studies*, Vol.8, No.32.
  20. Sargazi, M.A; Dosti Moghadam, H; Dosti Moghadam, M; Shahraki, P. (2019). A Study and Analysis of Political and Ethnic Movements of Militant Groups on Southeast Security. *Geography and Human Relations*, Vol.3, No.1.
  21. -----, "24000 Afghan Refugees have Received Services at the Zero Point of the Sistan and Baluchestan Border". *ISNA News Agency*, (October 29, 2022), visible as Online at:
<https://www.isna.ir/news/1400070805401/>
  22. -----, "Human Trafficking Dies on the Roads of Sistan and Baluchestan". *Quds Online*, (November 19, 2009), visible as Online at:
<http://www.qudsonline.ir/news/679038/>.
  23. Hayae, A.A. (2016). Scientific and Macro Study of Employment and Migration. *Cooperative Quarterly*, No.184.
  24. A Look at the Development Indicators in Sistan and Baluchestan Province. (2020). Deputy Minister of Economic Affairs and Planning of the Ministry of Cooperatives.
  - Nejad, M. (2021). The Effects of Drought on the Activities and Livelihood of Rural Households; Case study: Mirjaveh city. *Journal of Geographical Studies of Arid Areas*, No.37.
  6. Rostamalizadeh, W. (2018). Investigating the Sustainable Development of Urban Areas in Border Cities of the Country. *Journal of Demographic Studies*, No.8.
  7. Jafarian, M.H. (2014). Disciplinary Command and Security Challenges in Border Cities; Case Study: Mirjaveh City. *Journal of Border Science and Technology*, No.10.
  8. Karimzadeh, B & Karimzadeh, M. (2019). Assessing the Level of Development of the Cities of Sistan and Baluchestan Province in Terms of Social Welfare Services. *Journal of Regional Planning*, No.34.
  9. Buzan, B. (2010). *People, States and Fear*. First Edition, Tehran: Research Institute for Strategic Studies Publications.
  10. Buzan, B, Weaver, O. (2009). *Regions and Powers; The Structure of International Security*. Translated to Persian by Rahman Ghahramanpour, Tehran: Institute for Strategic Studies.
  11. Buzan, B. (2000). *Scientific Dialogue; Introduction to the Copenhagen School of Security Studies*. *Strategic Studies Quarterly*, No.9.
  12. Pour Esmaeili, N, Salimi, H, Dehghani Firoozabadi, S.J. (2021). Critical and Complementary Review of Buzans Regional Security Complex Theory in The Wake of Middle East Regional system. *Geopolitics Quarterly*, Issue 60, Winter No.16. {in Persian}
  13. Hadian, N, Rigi, H. (2014). Failed Nation-Building in Pakistan and Ethnic Challenges: A Case Study of the Baloch. *Foreign Relations Quarterly*, No.21.
  14. <https://www.satp.org/terrorist-groups/pakistan>
  15. -----, "Details of the Life of the Leader of Ansar Al-Furqan /Ghanbarzehi, Who She Was and How She Was Related to Al-

- Department. Available online at: <http://www.qudsonline.ir/news/523811/>.
34. Kurd, A. (October 4, 2017). Unhealthy Educational Situation and Educational Decline in Sistan and Baluchestan. Available online at: <http://stnews.ir/content/news/37494/>.
  35. Peshang, H.R. Detailed Negotiations of the Ninth Round of the Islamic Consultative Assembly in Iran. Session 334. July 2, 2015.
  36. Amirian, M. (December 23, 2017). New Schools in Mirjaveh+ Report. Available online at: <https://www.iribnews.ir/fa/news/2578352/>.
  37. Statistical Yearbook of Sistan and Baluchestan Province. (2019). Statistics Center of Iran.
  38. Hosseinzehi, I. (October 15, 2016). Mirjavah is Lying on the Water Treasure But Suffers from Dehydration. Available online at: <https://akhbaremajles.com/10330/>.
  39. Hosseinzehi, I. (August 6, 2020). Inflation and High Prices have Cut off People's Safety. Available online at: <https://www.icana.ir/Fa/News/452656/>.
  40. Hosseinzehi, I. (September 5, 2016). Criticism of the Ministry of Energy's Inattention to the Situation of Water and Energy in Sistan and Baluchestan. available online at: <https://www.farsnews.ir/news/1399061400095/>.
  41. Heidari Ranjbar, V, Jamshidi, E. (2016). Investigating the Concept of Environmental Security with a Look at Iran's Environmental Challenges. Social and Cultural Strategy Quarterly, No.1. Labor and Social Welfare.
  25. Kurd, A. (September 16, 2017). Unemployment Rate Recorded in Sistan and Baluchestan. Available online at: <http://www.qudsonline.ir/news/561511/>.
  26. Pashang, H. (July 23, 2015). Over 70% of the People of Sistan and Baluchestan Live in Absolute Poverty. Available online at: <https://www.isna.ir/news/94040200947/>.
  27. Hosseinzehi, I. (August 6, 2020). Inflation and High Prices have Cut off the safety of the People. Available online at: <https://www.icana.ir/Fa/News/452656/>.
  28. Kurd, A. (July 19, 2017). Human Trafficking, an Abnormal Phenomenon on the Eastern Borders. Available online at: <http://www.qudsonline.ir/news/546791/>.
  29. Moghimi Firoozabad, M. (2016). Explaining the Role of Education in Economic Growth. Quarterly Journal of Development Strategy, No.46.
  30. -----, "Shortage of 11,000 Classrooms and More than 12,000 Teachers in Sistan and Baluchestan". Mehr News Agency, (May 2, 2018), Available online at: <https://www.mehrnews.com/news/4278449/>.
  31. -----, "Practice of Poverty in Deprived Areas". Khane Mellat News Agency, (March 24, 2017), Available online at: <https://www.icana.ir/Fa/News/324464/>.
  32. Hossein Zahi, I. (December 16, 2016). Sistan and Baluchestan has a Shortage of 12,000 Teachers. Available online at: <https://www.isna.ir/news/99092519441/>.
  33. Kurd, A. (May 27, 2017). Problemes of Khash and Mirjavah Girls to Continue their Education /Some Areas of Sistan and Baluchestan do not have an Education